

Syntéza reflexe katolické církve v České republice nad Souhrnnou zprávou XVI. generálního shromáždění Synody (říjen 2023)

Metodika práce

Jako základní perspektiva pro zpracování této syntézy byla použita řídicí otázka „Jak být synodální církví v misijním poslání?“, skrze kterou bylo nahlíženo na konkrétní témata navržená Generálním sekretariátem Synody. Záměrem bylo neopakovat podněty již identifikované a reportované v předchozích fázích synodálního procesu (ty jsou pouze stručně shrnuty), ale prohloubit porozumění vybraným oblastem z hlediska řídicí otázky. Těžištěm této zprávy jsou proto zejména konkrétní příklady dobré praxe v dané oblasti, které mohou být inspirací pro další rozvoj a prohlubování zadaných témat. Dále jsou zařazeny konkrétní návrhy pro posílení diferencované spoluzodpovědnosti za misijní poslání. Dle zadání se jednalo o hledání „cest, kterými se můžeme ubírat, a nástroje, které bychom si mohli osvojit v našich různých prostředích a podmínkách, abychom posílili jedinečný přínos každého pokřtěného a každé místní církve v jediném misijním poslání hlásat zmrtvýchvstalého Pána a jeho evangelium dnešnímu světu.“

V této fázi synodálního procesu došlo ke konzultaci Božího lidu v zadané otázce ve všech diecézích latinského obřadu v katolické církvi v České republice. Konkrétní forma dotazování byla v kompetenci diecézního biskupa a diecézního koordinátora synodálního procesu, příp. synodálního týmu. Dle zaslaných zpráv byla užitá metoda konzultace jak v původních synodních skupinkách, tak i v nově vytvořených skupinách (dle typologie adresátů) a také online dotazování. Ze zaslaných diecézních výstupů následně vytvořil národní synodální tým část A) této zprávy, která byla následně schválena na plenárním zasedání České biskupské konference (ČBK) dne 24. 4. 2024. Část B) této zprávy vznikla z vlastního rozlišování biskupů České biskupské konference, jejichž úkolem bylo vytvořit příspěvek dle zadaných instrukcí.

A. Prohloubení na úrovni každé místní církve

Církev je poslání (kap. 8 Souhrnné zprávy)

Zdrojem misijního poslání církve je zakoušení lásky osobního Boha, které motivuje křesťany k podpoře vlastního duchovního života. Současně vede k hlubšímu uvědomování si významu a důsledků spoluúčasti na všeobecném kněžství věřících. Mezi témata, která rezonovala v diecézních syntézách a která byla reflektovaná již v předchozích výstupech a dokumentech, patří potřeba lepšího přijetí a zapojení všech do bohoslužebného společenství a potřeba srozumitelnosti bohoslužeb a jiných typů setkání křesťanů. Znovu jsou také popisovány potíže s nízkou aktivitou některých farníků, slabá komunikace na různých úrovních, sklon k elitářství v rámci farností a nedostatečné delegování úkolů a zapojení laiků v činnostech, které přímo nevyžadují přítomnost kněze.

Příklady dobré praxe:

- Ekumenismus – ačkoliv ekumenické bohoslužby jsou na mnoha místech běžnou praxí, v některých oblastech se díky synodálnímu procesu uskutečnily poprvé fungující aktivity podporující život společenství směrem dovnitř.
- Aktivity, které se daří konat ve spolupráci s širší veřejností (např. Tříkrálová sbírka, Noc kostelů, projekt HledámBoha.cz - pastorece přes sítě).
- Pozitivní zkušenosti s otevřenou komunikací v konkrétních diecézích a nabídka formačních aktivit v děkanátech.

Konkrétní návrhy:

- Vytváření nové „kultury jednání“ uvnitř církve, která spočívá především v partnerském vztahu kleriků a laiků a rozvoji týmové spolupráce (uplatňování charismat všech).
- Realistické zhodnocení toho, co je a není životaschopné - spojování farností, ve kterých se nemůže naplno realizovat život křesťanské obce, s těmi, kde to možné je.
- Cílené hledání charismat u věřících a jejich využívání a oceňování.
- Zvážení změny církevního práva týkající se pravomocí, ale i související zodpovědnosti laiků za chod farností a církevních společenství.
- Nutnost formulování vize farnosti pro konkrétní časové horizonty.

Ženy v životě a poslání církve (kap. 9 Souhrnné zprávy)

V synodální církvi je třeba vnímat komplementaritu mužského a ženského prvku jako přínosnou, protože jejich souhra ve vzájemné úctě má silný misijní potenciál. Dle některých se “mužsky formovaná” církev ochuzuje o typicky ženský (tedy odlišný) pohled na posuzování a rozlišování pastoračních, spirituálních i teologických otázek. V rámci služby doprovázení a naslouchání může v případě absence ženského elementu (či alespoň příslušné formace) chybět porozumění ženskému prožívání. Stejně tak může být pro duchovně zraněné či zneužívané ženy těžké komunikovat o osobních věcech s knězem - mužem.

V mnoha oblastech je oceňována specifická služba žen v životě farností. Ukazují se však i přetrvávající stereotypy v dělení rolí (mužské/ženské), z nichž vyplývá i omezené zapojení žen ve službách, které jim dle kanonického práva mají být přístupné. Jedná se zejména o službu ministrantky a akolytky, některé farnosti dokonce stále zmiňují i nemožnost služby lektorek.

Zaznívá touha po větším prostoru, ve kterém mohou ženy v církvi sloužit. Tento prostor není samozřejmý a ani pro ženy samotné není často jednoduché svou touhu po aktivní účasti na životě církve vyjádřit, a to zejména v situacích, kdy je jejich služba spíše trpěna než chtěna. Je proto třeba jasně vyslovit nejen souhlas s jejich službou, ale i aktivní pozvání k ní (a to biskupy, kněžími i společenstvími), aby nebyla vnímána jen jako něco mimořádného. Účastníci si také všimli, že překážkou aktivnějšího zapojení žen v církevní službě může být i jejich vlastní pokřivený obraz ohledně jejich role a malá sebedůvěra.

Příklady dobré praxe:

- Skupinky uváděly aktivní zapojení žen při katechezi, varhanním doprovodu, úklidu kostela a jeho květinové výzdobě, organizaci farních akcí a modlitebních skupin apod.
- Přítomnost žen ve farních pastoračních a ekonomických radách, vedení farních časopisů a lektorské službě.
- Již existující příklady ministrování dívek a akolytátu žen.

- Duchovní doprovázení nabízené ženami (oceňováno jak ženami, tak i muži).
- Již existující příklady zapojení žen do formace kněží.

Konkrétní návrhy:

- Synodní skupinky navrhuji zvážení možnosti podílu žen na zvěstovatelském rozměru církve - je-li tato možnost již užívána u dětských katechezí v průběhu liturgie, klade se otázka, zda je možné (po příslušné formaci) rozšířit tuto službu na celou farnost, což by podpořilo předávání ženského pohledu na spirituální a teologické otázky.
- Objevuje se také potřeba formace samotných žen k podpoře zdravě zakořeněného všeobecného kněžství věřících. S tím souvisí také větší zapojení žen do rozhodovacích procesů na různých rovinách církve (farnost, diecéze).
- V některých diecézích silně zněly hlasy volající po umožnění diakonátu žen. Specificky byly jmenovány např. nemocniční kaplanky, které vidí ve službě nemocným i svátostným způsobem význam a kontinuitu v jejich službě. V případě, že církev nepůjde cestou otevření jáhenství ženám, zaznívá doporučení k vytvoření dalších specifických služeb pro oblast diakonie, v nichž by se mohli uplatnit jak muži, tak ženy.
- Některé skupiny volají také po zpřístupnění kněžského svěcení ženám.
- Jako potřebná se jeví revize liturgického jazyka, který bude inkluzivnější podobou zahrnovat muže i ženy.
- Zaznívá také touha po větším zapojení žen do formace kněží.

Zasvěcený život a laická sdružení a hnutí: charismatické znamení (kap. 10 Souhrnné zprávy)

Souhrnná zpráva uvádí, že řeholní způsob života obsahuje důležité prvky synodální církve. Přesto je možné konstatovat, že napříč diecézemi se relevantní skupiny (řeholníci, terciáři, členové laických hnutí) i ostatní věnovaly této oblasti spíše marginálně. Na rovině života laických hnutí ve farnostech byla někde jako mírný handicap udávána nízká informovanost věřících o aktivitách těchto hnutí.

Příklady dobré praxe:

- Aktivity, na nichž spolupracují kněží, řeholníci i laici - např. sekce ČBK pro mládež, Kurz doprovázení, kurzy Alfa, pastorační povolání.
- Večery chval organizované laickými charismatickými hnutími.
- Osvědčenou praxí je, že ve společenstvích tvořených oběma pohlavími nebo při jejich společných aktivitách bývají spoluzodpovědnými jeden muž a jedna žena se sdílenou autoritou. To vede k nutnosti, aby základem pro všechna rozhodnutí byla jednota v Kristu dosažená mezi nimi dvěma bez jakékoli snahy o „vítězství“ jedněch nad druhými.

Mezi konkrétními návrhy zaznívá následující:

- Potřeba lepší informovanosti o řeholní formě života na rovině diecézí. Navrhována je například společná platforma vedoucí k posílení vzájemné spolupráce, jejíž členové by byli delegovaní konkrétní řeholní či laickým hnutím. Navrhováno je zřízení centra na rovině diecéze, v němž by se sbíhaly informace o činnostech řádů i laických hnutí, o tom, co se osvědčilo apod.

- Objevil se návrh na vytvoření platformy na úrovni diecéze, kde by se mohli zástupci zasvěceného života ve spolupráci s místním biskupem věnovat aktuálním výzvám pro řeholní život na území diecéze.
- Zástupci zasvěcených osob i laických hnutí by, tam kde působí, měli být součástí pastoračních rad farností.
- Zaznívá volání po efektivnějším propojení mezi jednotlivými skupinami laických hnutí navzájem i s biskupem dané diecéze. I v tomto se ukazuje vhodnost platformy pro setkávání na diecézní úrovni.

Jáhni a kněží v synodální církvi (kap. 11 Souhrnné zprávy)

Služba jáhnů a kněží v místních církvích vykazuje silně vztahovou povahu. Každý jáhen je součástí sboru jáhnů, a je poslán biskupem, který jáhna pověřuje konkrétním úkolem. Podobně i každý kněz se svěcením stává součástí kněžského společenství a každého kněze posílá biskup plnit poslání na konkrétním místě diecéze. Kněží a jáhni se při naplňování svých poslání setkávají a v konkrétním místě spolupracují mezi sebou. Pro obě služby synoda přináší následující podněty.

Synodální přístup ke kněžské službě umožňuje zahrnovat do života komplexnost vztahů, která kněžství charakterizuje. Je třeba dobře vyvažovat osobní (soukromou) rovinu k veřejné službě, svobodnou iniciativu kombinovat s poslušností biskupovi, nadřízeným a celku (farnosti), včleňovat množství různých zájmů do svého hlavního životního poslání, sdílet svůj život s ostatními, dávat svůj život Kristu a obětovat se za ty, ke kterým je kněz biskupem poslán.

Zůstává celá řada obtížných a kritických momentů v životě kněze, fyzickým zdravím počínaje, přes osamocení a malou společenskou doceněnost, mnohost aktivit a nedostatek času, existenciální pochybování o vlastním kněžském povolání konče. Pochybnosti v kněžích vzbuzuje i klesající počet kněží, včetně odchodů z kněžské služby.

Příklady dobré praxe:

- Služba trvalých jáhnů se osvědčuje v oblastech nejen farní pastorace, ale též v nemocnicích, charitách, školách, vojenské i vězeňské službě.
- V životě trvalých jáhnů hraje zásadní roli jejich svátostný manželský a rodinný život - osvědčuje se formace trvalých jáhnů spolu s jejich manželkami.
- Je oceňována snaha o vytvoření psychologické podpory pro kněze.
- Je oceňována podpora pro zájemce o trvalé jáhenství.

Konkrétní návrhy:

- Zabezpečení supervize i dalších poradenských služeb pro kněze.
- Nové promýšlení a vymezení kněžského celibátu.
- Rozvoj celoživotního vzdělávání kněží v celé šíři oborů.
- Řešení situace kněží, kteří službu opustili.
- Komunikace biskupa s farnostmi při překládání kněží.
- Zasazení jáhenské služby do širší teologické perspektivy v návaznosti na křestní povolání.
- Teologické, příp. kanonické dořešení otázky zda je možné svěřit jáhnům vysluhování svátosti pomazání nemocných.
- Teologické, příp. kanonické dořešení otázky, zda lze umožnit přístup k diakonátu ženám.
- Vytvoření "standardů práce" kněží ve farnostech, které specifikují náplň práce kněze.

Biskup v církevním společenství (kap. 12 Souhrnné zprávy)

Další fáze Synody o synodalitě potvrdila, že lidé službu biskupa vnímají jako důležitou a v duchovní oblasti na něj nahlízejí jako na hlasatele evangelia, který má, coby nástupce apoštolů, za úkol vést diecézi a svou službou utvářet její jednotu.

Vedení tak velkého celku jako je diecéze vyžaduje schopnost spolupráce s dalšími grémii a radami. Moment naslouchání biskupa stanovisku kompetentního grémia či osvědčené rady nepředstavuje determinaci jeho rozhodnutí, ale rozšíření možností při hledání celkového řešení (fáze *decision making*). V teologických otázkách, které v sobě zahrnují rozmanitost pastoračních i teologických přístupů, by měla být biskupům k dispozici odborná grémia při biskupských konferencích, podobně jako v oblastech ekonomických a pastorálních a v otázkách veřejné komunikace. Některé skupiny vybízí také k revizi procesu výběru biskupů. Tolik potřebnou transparentnost v procesech rozhodování, po níž lidé volají, není třeba chápat jako dozor nebo kontrolu, ale především ji v duchu synodality pojímat jako vydávání počtu z toho, co je v duchu služby spravováno.

Příklady dobré praxe:

- Konkrétní zkušenosti přítomnosti biskupa mezi lidmi a jeho naslouchání lidem v regionech.
- Konkrétní zkušenosti otevřeného přístupu k veřejnosti, schopnosti neformální komunikace s věřícími.
- Konkrétní zkušenosti blízké spolupráce s kněžími a dalšími diecézními grémii.

K církvi, která naslouchá a doprovází (kap. 16 Souhrnné zprávy)

Naslouchání a doprovázení jsou klíčové pro každého jednotlivého křesťana i celek církve. Vyžadují změnu vnitřního postoje a nové pojetí života s Bohem. Mnoho farností již má zavedené aktivity poskytující prostor pro setkání, jako jsou farní akce a kavárny, které podporují naslouchání všem. To se daří také v synodních či jiných malých společenstvích a v rámci zavedených aktivit, např. návštěv nemocných. Podobně jako v předchozích výstupech se však opakuje téma nedostatečného projevení zájmu nově příchozím a marginalizovaným, popisují se překážky pro vznik bezpečného prostoru pro naslouchání (např. nesrozumitelnost, strach, obranářský postoj, předsudky), pocity osamělosti a vyčleněnosti, polarizace v důsledku rozdílných názorů a uzavřenost malých společenství.

Příklady dobré praxe:

- Kurzy pro rozvíjení dovedností naslouchání (např. kurzy pro nemocniční kaplany, vojenské kaplany, Exodus 90, VKH a doprovázení studentů, kurz duchovního doprovázení na CMTF UP, HledámBoha - "Otevřený prostor pro laskavou diskuzi o Bohu a duchovních otázkách")
- Projekt Tvůrci Pokoje - Vzdělávací program pro "leadership" společenství v rámci farnosti.
- Synodální zkušenost je pozitivně hodnocena jako cesta k učení se naslouchání.

Konkrétní návrhy:

- Institucionalizace naslouchání a doprovázení: zřízení služby doprovázení, která vychází z všeobecného kněžství všech věřících.

- Vypracování formačního plánu pro kandidáty/kandidátky služby doprovázení a zavedení supervize pro nositele této služby.
- Formace v oblasti naslouchání, krizového poradenství, řešení konfliktu.
- Vybudování prostoru a systému pro zjišťování zpětné vazby a jeho začlenění do kultury církve.
- Aktivní zájem o nově příchozí (v rámci farnosti či křesťanských uskupení): vytvoření kontaktních skupin či “patronů” pro nově příchozí osoby.
- Rozšíření a další rozvíjení pastorační péče o rozvedené a znovu sezdané a o marginalizované skupiny.
- Zapojení manželských párů do přípravy na manželství a doprovázení manželů.

Struktury spoluúčasti (kap. 18 Souhrnné zprávy)

Ve skupinkách k tomuto tématu rezonovaly myšlenky již vyjádřené v předchozích výstupech a synodálních dokumentech (např. téma spolupráce mezi knězem a laiky, zlepšení interní komunikace a organizace). Z diecézních zpráv dále vykryštalizovaly následující základní formy spoluúčasti:

Zprávy shodně akcentují roli rodiny při předávání víry a v péči o rodinu vidí potenciál misijního úsilí církve. V této oblasti se osvědčuje praxe zapojování kvalifikovaných manželských párů do přípravy snoubenců.

Lokálně byla specifická pozornost věnována mladým lidem. Zde se osvědčuje existence Diecézních center života mládeže a také týmy mladých lidí, kteří vedou mladé (na rovině regionů). Nově se objevila zkušenost synody mladých (na rovině jedné diecéze) jako snaha pozvat do Synody o synodalitě mladé lidi, jejichž zapojení se doposud převážně nepodařilo. Začínají probleskovat snahy rozvíjet pastorační mladých v široké perspektivě např. tzv. *Itinerari catecumenali per la vita matrimoniale* (katechumenálních cest), které poskytují integrální přípravu na život v manželství a rodině.

Evangelizační charakter institucí jako je charita nebo církevní škola je nutné nově synodálně obnovovat a v rámci celého společenství dané instituce rozvíjet. Účastníci doporučují zakládání pracovních skupin ve farnostech, které mají na starosti různé úkoly, např. diakonii a zřízení funkce pracovníka či dobrovolníka odpovědného za diakonii ve farnosti.

Z konzultace Božího lidu vyplývá důležitost zřizování informačních, vzdělávacích a komunikačních center a institucí. V tomto ohledu se také jeví jako nutné prohloubení významu služby pastoračních asistentů a katechistů - zejména v jejich zodpovědnosti za farnost (návrh na revizi CIC 1983, kán. 515).

Hrozbou misijnímu působení kněží i řeholních institucí je podle účastníků často správa majetku. Kvůli starostem v této oblasti může pastorační potenciál slábnout až zanikat. Významnou možností k rozšíření participace věřících na životě církve se proto jeví převzetí části odpovědnosti kompetentními laiky v oblasti správy financí a nemovitostí.

Důležitou formu spoluúčasti spatřují věřící napříč diecézemi v pastoračních radách farností a kloní se k širší kompetenci jejich členů. Vnímají, že na některých místech jsou pastorační rady jen nutnou formalitou a také není dosaženo shody v otázce jejich povinného ustanovení. Jakkoliv je zdůrazňována jejich důležitost, zdá se některým, že ne všude jsou možnosti pro jejich zřízení (např. malé a početně slabé farnosti).

Příklady dobré praxe:

- Povinné ustanovení pastoračních rad (již funguje v rámci jedné diecéze).
- Rozdělení členů pastoračních rad do sekcí podle typů aktivit.
- Snaha o pestré zastoupení osob v pastoračních radách.
- Aktivní oslovení lidí, kteří mají určitý dar ke službě.
- Setkání pastoračních rad vikariátu a farníků činných v pastoraaci - příležitost ke vzájemnému sdílení příkladů dobré praxe.

Konkrétní návrhy:

- Vytvoření “metodiky” pro praktické fungování farních pastoračních rad.
- Propojení farních pastoračních rad s biskupem a pastorační radou diecéze.
- Formace členů pastoračních rad.

B) Prohloubení na úrovni biskupské konference - příspěvek biskupů ČBK

Na základě výzvy Generálního sekretariátu synody, formulované v dokumentu „Na cestě k říjnu 2024,“ se biskupové věnovali úrovni prohloubení vztahů mezi církvemi a mezi uskupeními církví na různých úrovních a ve vztahu k římskému biskupovi, s odkazem na kapitoly 13, 19 a 20 Souhrnné zprávy 1. zasedání XVI. řádného generálního shromáždění biskupské synody z 28. října 2023. Společné rozlišování biskupů České biskupské konference, vedené metodou duchovní konverzace, dospělo k následujícím závěrům:

1. Je třeba podporovat vzájemné sdílení mezi jednotlivými diecézemi v naší zemi. Jedná se o sdílení pozitivních i negativních zkušeností a duchovního bohatství na různých úrovních života diecézí.
2. Biskupská konference jako taková je pozitivně vnímána jako důležitý nástroj života církve v České republice. Podporujeme proto další studium a rozvoj doktrinní a právní povahy biskupských konferencí spolu s dalším vyjasněním jejích úkolů a kompetencí.
3. Je třeba upřesnit, na základě jakých kritérií jsou vybíráni delegáti ne-biskupové s hlasovacím právem na řádné generální zasedání synody. Tito účastníci synody by měli složit Vyznání víry a přísahu věrnosti církvi a jejímu učení. V této souvislosti je také třeba pečlivě studovat otázku, jaký vliv bude mít účast ne-biskupů jako plnoprávných členů synody na biskupský charakter tohoto shromáždění.
4. Jsme přesvědčeni, že tak, jak někteří navrhují v kapitole 20 Souhrnné zprávy, písm. f), po shromáždění synody, které se účastní i ne-biskupové s hlasovacím právem, by mělo ještě následovat biskupské shromáždění, které by rozlišování synody definitivně uzavřelo a potvrdilo.
5. V otázce papežského zástupce v místní církvi (nuncia) a jeho poslání se domníváme, že tento nemůže být kontrolován místní církví a jejími zástupci. Měl by být vzhledem ke své autoritě biskupem, tak jak tomu je nyní, ve velkých zemích případně i kardinálem. Bylo by vhodné, aby

nuncius měl spolupracovníka z dané země (nejlépe zkušeného laika), který se dobře orientuje v místní politické, společenské i ekonomické situaci a zastával by funkci poradce.

6. V době současného pontifikátu prakticky nefungují konzistoře kardinálů v té podobě, aby měli možnost se pravidelně v Římě setkat a strávit čas ve vzájemném sdílení a poznávání se. Tyto konzistoře kardinálů by také měly žít a praktikovat synodalitu.

Tuto národní syntézu vypracoval Národní synodální tým. Syntéza byla přijata biskupy ČBK dne 24. dubna 2024.